

УДК 378.147 : 355.23

Олександр Григорович Заруба

ВІЙСЬКОВА ОСВІТА: СВІТОВІ ТРЕНДИ ТА УКРАЇНСЬКІ РЕАЛІЇ

Справжня школа командування —
це загальна культура...

Шарль де Голль

Світові тренди військової освіти

Тренд, за визначенням, — довгочасна тенденція змін у галузі, яка досліджується. Описуючи світові тренди у галузі військової освіти слід сказати, що вони визначені змістом та характером останніх збройних конфліктів, існуючими поглядами на сучасне збройне протистояння та провідними, у військовому плані, країнами світу, які власне їх і створюють.

Перша тенденція пов'язана із *локальним характером сучасних збройних конфліктів, їх асиметричністю та мережевими способами ведення збройної боротьби, перенесенням її до урбанізованого середовища сучасних міст та мегаполісів, застосуванням інформаційних технологій та високотехнологічної зброї на полі бою.*

Ці умови вимагають *підготовки військового професіонала, який володіє сучасними комп'ютерними технологіями, здатного керувати цими високотехнологічними видами озброєння, готового до різких змін обстановки у бою, до асиметричного характеру ведення бою.* Підготовка такого професіонала (солдата, сержанта чи офіцера) вимагає такої ж комп'ютеризованої, високотехнологічної підготовки в умовах не лише аудиторії вузу чи школи підготовки сержантів (навчального підрозділу), а й на змодельованому полі бою спеціалізованих центрів для навчання бою у місті, в гірських умовах, інших.

Активна миротворча діяльність ООН, НАТО, ОБСЄ та інших міжнародних та регіональних організацій стала причиною наступної тенденції у військовій освіті — *значної долі навчальних програм, пов'язаних із набуттям необхідних знань та навичок ведення миротворчих, гуманітарних та пошуково-рятувальних операцій.*

Виконання завдань, як правило, коаліційними силами та силами частин військово-політичних блоків викликало необхідність *впровадження стандартів, як технічних, так і стандартних оперативних, (оперативно-тактичних) процедур (СОП) для досягнення взаємосумісності та взаєморо-*

зуміння. Стандарти НАТО, які були розроблені першими, фактично стали домінуючими для всього міжнародного співтовариства, а англійська мова — домінуючою мовою керівництва військовими операціями та спільних процедур. Вивчення цих стандартів та СОП, англійської мови на достатньому рівні стало необхідною умовою для різних рівнів військової освіти багатьох країн світу. Розвиток міжнародного співробітництва у галузі військової освіти та міжнародні обміни слухачами військових академій (коледжів) викликав ще одну тенденцію — *навчання військовій справі академічного рівня у багатонаціональних колективах.* Це є характерним для більшості розвинутих країн. Мета такого підходу — не лише оволодіння мовою міжнародного спілкування, а й взаємний обмін інформацією, вивчення особливостей психології та військових традицій офіцерів інших країн — майбутніх колег по військових коаліціях.

Інші тренди пов'язані із загальними змінами у освітньому середовищі: *інтенсифікацією процесу навчання, появою інструментів для дистанційного навчання, інтеграцією системи військової освіти до загальної системи освіти у країні, поширенням міжнародних стандартів освіти (наприклад Болонська угода).*

Інтенсифікація освітнього процесу призводить до скорочення термінів навчання у військово-навчальних закладах, урізноманітнення методів та способів навчання, переходу до системи курсової підготовки.

У зв'язку із інтенсифікацією навчання важливим інструментом та методом навчання є дистанційні його форми. Не випадково у НАТО йому приділяють достатньо уваги. В рамках Програми “Партнерство заради миру” координацією усіх проектів дистанційного навчання займається Робоча група з дистанційного навчання (ADL Working Group), яка має у своєму активі кілька десятків дистанційних курсів, розроблених учасниками проектів.

Інтеграція військової освіти до загальної системи освіти у багатьох країнах спричинила необхідність узгодження змісту навчаль-

них програм та визнання дипломів ВНЗ, стандартизації освітніх рівнів. Загальні вимоги до освіти рівня бакалавр, магістр спричинюють наявність у навчальних програмах ВНЗ значної доли загальноосвітніх предметів, проте, з іншого боку, забезпечують соціальний захист військовослужбовців у разі звільнення.

Розглянемо детальніше національні особливості вищої військової освіти провідних країн світу.

Система вищої військової освіти провідних країн світу

У США вищу військовою освіту офіцер може здобувати у *Command and General Staff College (CGSC)*, *Army War College* чи *Senior Service College (SSC)*, або у *Joint Forces Staff College (JTSC)*. Він може навчатися і в цивільних вузах. Для підготовки генералів діє програма *Capstone. Command and General Staff College (CGSC)* розташований у форті Лівенворт, Канзас. Комісія відбирає приблизно 50 % молодих майорів сухопутних військ для навчання. Щорічний набір становить 1000—1200 чоловік, серед них 100—200 чоловік іноземці та вихідці з інших видів збройних сил. Решта 50 % зобов'язані навчатися заочно. Офіцери, що не пройшов навчання, чи отримав незадовільні результати не може бути присвоєне чергове військове звання і він змушений звільнитися зі збройних сил.

Згідно з програмою *Advanced Civil Schooling (ACS)* відібрані офіцери можуть продовжувати навчання і у цивільних вузах для отримання диплому магістра. На це їм може виділятися від 12 до 24 місяців. Готують спеціалістів менеджменту, ядерної фізики, міжнародних відносин і т. п.

Протягом 12 місяців невелика кількість офіцерів може навчатися на курсах *Joint & Combined Staff Officers Course (JCSOC)* у Норфолці, штат Вірджинія. Тут готують офіцерів для багатонаціональних штабів. Основу викладання становить стратегія, оперативне мистецтво, командування та служба штабів.

Підполковники, що плануються на посади полковників, а також щойно призначені полковники проходять курси у *Senior Service College (SSC)*, *Carlisle Barracks*, Пенсільванія. У випуску приблизно 330 чоловік, з них 30 цивільних, та 40 іноземних офіцерів. Вивчається національна стратегія, планування військового бюджету, методика розробки національної стратегії. Крім того кожен стажер має також індивідуальну програму навчання, проводить дослідження у своїй галузі.

Програма *Capstone* призначена для щойно призначених генералів. Передбачає навчання протягом 6 тижнів.

Загалом система вищої військової освіти США інтегрована до державної системи вищої освіти та надає випускникам дипломи відповідних освітніх рівнів, дозволяє і заохо-

чує заочне навчання військовослужбовців у цивільних вузах і забезпечує потреби збройних сил у висококваліфікованих фахівцях.

У Великобританії з 1999 року на базі існуючих ВВНЗ створена Академія оборони (*Defence Academy of the United Kingdom*), що об'єднала *College of Management and Technology (CMT)*, *Joint Services Command and Staff College (JSCSC)*, *Royal College of Defence Studies (RCDS)* та *Armed Forces Chaplaincy Centre* і дає повний спектр вищої військової освіти.

Німецька *Führungsakademie* слугує базовою платформою для вищої військової освіти з 1957 року. Військову освіту німецькі офіцери здобувають також у вищих військових навчальних закладах багатьох країн світу, Академії федеральної політики безпеки Бундесверу, коледжі НАТО у Римі та школі НАТО у Обераммергау. При цьому навчання проходить у вигляді послідовних курсів для офіцерів різного рівня: штабних, вищих штабних міжнародних курсів, курсу командування та вищого курсу командування.

У Франції вища військова освіта організована на трьох рівнях та призначена для підготовки офіцера, здатного займати вищі пости військового командування та інші посади, що потребують вищої технічної, юридичної чи наукової кваліфікації. У Сухопутних військах це навчання проходить у Штабній школі (*L'école d'état-major (EEM)*), на Вищому штабному курсі (*Cours supérieur d'état-major (CSEM)*), а на третьому, загальновійськовому рівні — у Військовій школі (*École de guerre*). Військова школа — потужний навчально-науковий комплекс керований Управлінням вищої військової освіти. Крім неї до управління входять Центр вищих військових досліджень (*Centre des hautes études militaires (CEMS)*) та Центр документації Військової школи (потужний бібліотечний комплекс). Тісно співпрацюють з Військовою школою Інститут стратегічних досліджень Військової школи (*Institut de recherche stratégique de l'École militaire (IRSEM)*) та Інститут вищих досліджень у галузі оборони (*Institut des Hautes Etudes de Defense Nationale (IHEDN)*). Ці заклади призначені для проведення наукових досліджень та підготовки вищого керівництва міністерства оборони і військово-промислового комплексу, у тому числі цивільних службовців. Паралельно із навчанням у Військовій школі бажачі мають змогу підготувати та захистити роботу по історії чи геополітиці у Школі вищих практичних досліджень при Сорбонському університеті та отримати *диплом поглибленого вивчення* у даній галузі (аналог нашої кандидатської дисертації).

Загалом, західній системі вищої військової освіти притаманні спільні риси, що відрізняють її від ВВНЗ країн колишнього Радянського Союзу.

По-перше, реалізований індивідуальний підхід до кожного офіцера, що навчається.

Йому пропонуються альтернативи у виборі навчальної програми у відповідності до його нахилів із урахуванням специфіки майбутньої служби і навіть його власних побажань.

По-друге, налагоджений тісний зв'язок із цивільними вузами. Офіцер має змогу отримати освіту у такому вузі, якщо збройні сили мають необхідність у спеціалістах відповідного профілю.

По-третє, гнучка програма навчання передбачає можливість постійних змін у відповідності із розвитком міжнародної ситуації та станом справ у збройних силах і тими завданнями, які вони виконують.

По-четверте, весь процес навчання базується на кращих традиціях західного демократичного суспільства. Це проявляється у всіх сферах, від відношень між викладацьким складом і командуванням та офіцерами-слухачами до самого планування навчання, що передбачає досить часу і на самостійну роботу і на відпочинок.

У чому наша система вищої військової освіти відрізняється від західної? Які вимоги можна на сьогодні висунути до системи вищої військової освіти?

Розвиток військової освіти України

На момент прийняття Верховною Радою історичного акту про незалежність України ми успадкували крім двадцяти однієї дивізії, чотирьох повітряних армій, однієї армії протиповітряної оборони, Чорноморського Флоту, ракетної армії та інших військових угруповань ще й 34 вищих військово-навчальних заклади (ВВНЗ) та 78 військових факультети у цивільних вузах¹. Ці ВВНЗ являли собою потужну базу підготовки професійних офіцерських кадрів для збройних сил Радянського Союзу.

З тих пір система військової освіти в Україні значно змінилася. На сьогодні на офіційному сайті Міністерства оборони України приведені дані лише 11 військових освітніх закладів². Всього ж, згідно з даними, приведеними у інтерв'ю з Миколою Науменком, директором Департаменту військової освіти та науки Міністерства оборони України, у мережі військової освіти налічується 2 університети, 4 академії, 3 військових інститути, 3 факультети, 19 кафедр та 17 ліцеїв із посиленою військово-фізичною підготовкою. Поряд із неминучим скороченням чисельності ВВНЗ та їх персоналу відбувається і глибока трансформація змісту навчання у відповідності до тих завдань, які на сьогодні виконують Збройні Сили.

Сучасний стан військової освіти України

Першою вимогою до системи вищої військової освіти будь-якої країни є те, що до її оцінки слід застосовувати критерій "ефективність — вартість". Неминуче зростання вартості навчання офіцера у зв'язку з ускладненням техніки, зброї, впровадженням комп'ютерних технологій повинно бути адекватним його професіоналізму по закінченню навчання.

По-друге, вона повинна готувати офіцерів вищої ланки з доброю мовною підготовкою для дій у міжнародному середовищі за єдиними стандартами, у рамках міжнародних законів.

По-третє, крім навчання, дана система повинна виховувати патріота своєї країни. Лише свідомий свого призначення і обов'язку офіцер зможе реалізувати отримані знання на практиці у разі необхідності.

Чи реалізує ці вимоги сучасна українська система вищої військової освіти на практиці?

На відміну від більшості розглянутих країн, де діє система ротації викладацького складу через 2—3 роки, можна констатувати, що Україна зберігає радянську систему підготовки офіцерських кадрів. Вона передбачає наявність значного корпусу викладачів з великим стажем у Національному університеті оборони України та військових інститутах. З одного боку, це дає змогу досконально опрацювати методику викладання і накопичити педагогічний досвід, але з іншого — перешкоджає притоку нового військового досвіду в інститути та університети. Це проблема не лише ВВНЗ, але й загалом Збройних Сил, де проблема ротації офіцерських кадрів, незважаючи на декларації, так і не вирішена. Це призводить до значних фінансових затрат та зниження результатів за критерієм "ефективність — вартість".

Вирішення даної проблеми слід шукати у ширшому залученні до викладання посадових осіб штабів, Міністерства оборони, цивільних викладачів-спеціалістів. Цей шлях ефективно застосовується у ВВНЗ розвинутих країн світу, де зайняття проводять вищі посадові особи військового відомства, відомі політики, економісти, журналісти, письменники яким оплачується їх робота. Це приводить до значного скорочення кількості викладачів, що є необхідним в умовах загального скорочення чисельності Збройних Сил України.

Значне збільшення обсягу мовної підготовки в академії дозволило різко підняти якість навчання слухачів іноземним мовам. Але по закінченню академії ще зовсім незначний відсоток офіцерів може спілкуватися і використовувати іноземну мову у своїй роботі. Це пов'язане із практичною відірваністю академії від західного інформаційного простору,

¹ Melnyk O. *Ukraine's cold war legacy 12 years on: a burden from the past, a problem for the future* // Alyson J.K. Bailes, Oleksiy Melnyk and Ian Anthony *Relics of Cold War. Europe's Challenge, Ukraine's Experience*, SIPRI Policy Paper No. 6. — November 2003. — p.36

² Офіційний сайт Міністерства оборони України URL <<http://www.mil.gov.ua/ukr/osvita/>>

відсутністю лінгвістичного середовища, що зобов'язувало офіцера читати, писати, говорити іноземною мовою. Бібліотека академії отримує лише ті інформаційні матеріали, які надсилаються зарубіжними ВВНЗ, але сама підписку на західну військову пресу не проводить. Це різко контрастує з багатими іноземними виданнями бібліотеками ВВНЗ розвинутих країн. Навіть бібліотека військової академії Тунісу, згідно з моїми спостереженнями, була багатшою на зарубіжну військову періодику¹. Шляхи вирішення цієї проблеми очевидні: збільшення фінансування на підписку, закупку зарубіжних видань.

Так само не проводяться навчання із використанням, хоча б частковим, англійської мови, що є типовою практикою для ВВНЗ інших країн. У Європі вже склалася струнка система участі вузів, аналогічних НУОУ, у єдиних навчаннях, що проводяться у один і той же час у військових університетах (академіях, коледжах) Великобританії, Німеччини, Італії, Франції, Бельгії. Вузи обмінюються делегаціями слухачів, які приймають участь у навчаннях і на практиці можуть перевірити як знання мови, так і стандартів НАТО щодо планування операцій, попрацювати у багатонаціональних колективах при виконанні одного завдання. До цієї системи обміну міг би підключитися і Національний університет оборони України. Тим більше, що в ньому створено потужну навчальну базу для проведення навчань із застосуванням комп'ютерного моделювання. А вже прийом академією чисельних іноземних делегацій, включаючи делегації ВВНЗ інших країн, та проведення екскурсій по навчальних корпусах навряд чи можна назвати дійсно плідною співпрацею.

Чи не головною відмінністю "західної" та "радянської" моделей вищої військової освіти є базові підходи до навчання. Західна система формує особистість, офіцера, що здатний приймати самостійні рішення і відповідати за них. Така підготовка невіддільно пов'язана із повагою до самого офіцера, до його особистого часу, до тих рішень, які ним приймаються. Наша система часто формує офіцера стандартного, який знає певний перелік положень статуту, знань з багатьох галузей, які він не здатен застосовувати творчо. Творче начало в ньому вбивається муштрою, систематичним порушенням його прав, самою системою навчання.

В арміях розвинутих країн реалізована струнка система виховання, заснована у першу чергу на збереженні офіцерських військових традицій минулих поколінь. Так, наприклад, у французькій армії ніколи не відмовлялися від своєї історії, незважаючи на всі перипетії французької революції. Історія як королівської армії, так і республіканської та армії часів імперії плекається чисельними музеями, товариствами, випуском літератури, сувенірів тощо. Як курсантів,

так і офіцерів-слухачів привозять на місце тяжких боїв у часи Першої світової війни до міста Верден. Там, на цвинтарі, де стоять рівними рядами десятки тисяч хрестів опізнаних вояків і де у приміщенні церкви, що носить ознаки багатьох релігій, лежать кістки неопізнаних не потрібно багато пояснень, як необхідно захищати свою землю. Також офіцери-слухачі підтримують тісний контакт з ветеранами, що знаходяться на лікуванні у шпиталі Інвалідів. Процес навчання передбачає відвідини багатьох військових музеїв.

На жаль, змушений констатувати, що відомо нам система патріотичного виховання суттєво порушена у ВВНЗ України. Офіцер не відчуває своєї причетності до бойової слави своїх пращурів. Доводиться зустрічатися з випадками, коли офіцер дивується товщині книги "Історія українського війська", адже для нього ця історія почалася лише в 1991 році. У бібліотеці Академії припадають пилотом книги зібрані українською діаспорою Канади про армію УНР, УПА та інші матеріали патріотичного та історичного спрямування. Ці теми продовжують залишатися темами-табу не тільки для проведення будь-яких офіційних заходів, але і для обговорення. Спроби обговорення цих тем відразу ж викликають поляризацію і різке розшарування поглядів офіцерів-слухачів. Це, звісно, не сприяє формуванню єдиного монолітного офіцерського корпусу.

Українська вища військова школа страждає від відсутності дійсно глибоких наукових досліджень характеру сучасної війни та збройних конфліктів. Це різко контрастує із положенням справ у країнах Західної Європи та США, де ведеться широка дискусія та наукові дослідження, видається широкий спектр літератури як для військових спеціалістів, так і для загалу. Підхопивши естафету Росії кожен новий конфлікт ми називаємо військово-шостою, сьомою, л-го покоління на тій підставі, що там застосовувалися певні нові зразки зброї. У той же час, практично нічого не говориться про збереження традиційних уявлень і поглядів на ведення воєнних дій у арміях розвинутих країн. Власне, західна воєнна наука залишається для нас *terra incognita*. Сучасному українському офіцеру Клаузевиць знайомий лише за виразом, що "війна є продовження політики іншим шляхом". Знання того факту, що закладена Клаузевицом термінологія використовується у всіх сучасних західних воєнних доктринах, допомогла б нам значно глибше зрозуміти характер бойових дій і в Афганістані, і в Іраку.

Таке положення справ є не тільки наслідком відірваності від західного інформаційного простору. Інформаційний вакуум часто породжує псевдонауковість у наших власних дослідженнях, коли вони проводяться

¹ Автор відвідував військову академію Тунісу у 2003 році.

не з метою зміни, уточнення, покращення роботи чи ефективності об'єкту дослідження, а просто заради самого дослідження, чи для обґрунтування доцільності власного існування. Із самих високих інстанцій можна отримати завдання на проведення досліджень, що не мають ніякого відношення до характеру діяльності ВВНЗ. Як можна оцінити замовлені дослідження психології та характеру жителів Іраку, чи особливостей відношення українського населення до окупантів у роки Другої світової війни напередодні участі українського контингенту у коаліційних силах в Іраку? У першому випадку відсутність спеціалістів, а в другому абсолютна несумісність отриманих результатів із сьогоденням зводять результати такої роботи нанівець.

Сама культура ведення наукових досліджень у галузі військових наук практично відсутня. Довгі роки закритості і втаємниченості звели всі публікації по стратегії, оперативному мистецтву, тактиці до сухої, казенної мови, до чергового творення нових догм у вигляді статутів, настанов, посібників. Це різко контрастує із відкритістю та доступною формою публікацій у західній пресі¹.

Було б невірним говорити про те, що у галузі вищої військової освіти домінують лише одні проблеми. Вона знає глибокої трансформації. Важливо лише, щоб ці зміни стосувалися не тільки зовнішньої форми, але і суті та глибинних принципів викладання. Декларувати співпрацю з НАТО (чи Росією) і викладати нові дисципліни тими ж методами та шляхами, якими ми йшли до комунізму і викладали марксистсько-ленінську філософію чи науковий комунізм, було б великою помилкою.

Перспективи розвитку

Описуючи проблеми у галузі вищої військової освіти я вже привів деякі можливі шляхи їх вирішення. Перспективи розвитку системи вищої військової освіти у Збройних Силах України будуть тісно пов'язані із продовженням співпраці з НАТО та тими реальними кроками, що вже виконані і продовжують виконуватися.

Одним із таких кроків стало створення при академії Навчально-наукового центру міжнародної миротворчої діяльності. До викладання у центрі тривалий час залучені представники міжнародних організацій, зокрема, ООН, ОБСЄ, ЄС, Міжнародного комітету Червоного Хреста, викладачі Оборонного коледжу НАТО (м. Рим, Італія), Школи НАТО (м. Обераммергау, Німеччина), Канадського міжнародного миротворчого центру ім. Л.Пірсона, Британської ради у Києві, Центру цивільно-військових відносин при ад'юнктурі ВМС

США в м. Монтерей. На постійних засадах у Центрі працюють представники збройних сил Франції та США, інших країн. Центр підключений до системи управління інформаційними ресурсами в рамках Консорціуму оборонних академій і інститутів з питань безпеки з 56 країн світу, що дає можливість використовувати ресурси електронних бібліотек цих навчальних закладів.

Досвід Центру слід більш активно використовувати. Доступ до ресурсів електронних бібліотек повинні мати всі структурні підрозділи академії, а викладання матеріалу щодо миротворчих операцій і стандартів НАТО при плануванні операцій доцільно проводити для всіх слухачів академії викладачами Центру. Ними ж накопичений досвід проведення навчань англійською мовою. На жаль, змушений констатувати, що в Університеті після зміни політичного курсу держави значно скорочені теми, що стосувалися вивчення стандартів НАТО у галузі оперативного планування.

Обладнання в університеті у 2004 році Центру імітаційного моделювання, одного із найкрупніших в Європі, могло б надати набагато більше динамізму взаємодії між ВВНЗ України та країн Західної Європи і США. З його використанням можливо проводити командно-штабні навчання (тренування) бригадного рівня відповідно до стандартів НАТО та реально підключитися до того консорціуму академій, про який, поки що, говорять лише теоретично. На базі центру з дня створення проводять міжнародні навчання найвищого рівня із залученням офіцерів багатьох країн. Проте для власних слухачів на базі центру проводилися лише історичні ігри та навчання миротворчої тематики. Дійсно реальних двосторонніх комп'ютерних навчань, які б вчили злагодженій роботі штабів у ході бою до цього часу не проводилося.

Ще один центр, що міг би стати засновником нового тренду в українській військовій освіті — Центр дистанційного навчання. За кілька років існування у Центрі накопичено значний досвід та розроблені низка дистанційних курсів для ЗС України. Спеціалісти Центру неодноразово приймали участь у форумах НАТО щодо дистанційного навчання та проводили аналогічні заходи в університеті. Проте, цей досвід так і не знайшов практичного застосування через відсутність загальних підходів до дистанційного навчання у ЗС України та неготовності військового керівництва до таких змін.

Одним із заходів, що сприяв би передачі досвіду навчання у ВВНЗ інших країн, міг би стати щорічний збір на базі університету українських офіцерів-випускників, які навчалися за кордоном. Такий збір доцільно було б

¹ Так у книзі Claude le Borgne La stratégie dite à Timoléon, Economica, 2000 питання стратегії, оперативного мистецтва, тактики подані у формі діалогу, що відбувається між генералом та французьким клошаром (божем) під час їх чисельних зустрічей у барі та інших місцях. Таку вільну форму подання матеріалу абсолютно не можна уявити по відношенню до українських військових публікацій.

Рис. 1

проводити у вигляді конференції, на якій офіцери змогли б поділитися досвідом власного навчання за кордоном та тими знаннями, які вони отримали. Це сприяло б гармонізації процесу навчання в університеті та його приведенню у відповідність до загальних європейських норм.

Новий імпульс розвитку військовій освіті може надати відновлення співпраці у військовій галузі із Росією. Відсутність мовного бар'єру може сприяти обміну слухачами та викладачами, використанню останніх напрацювань російської військової школи.

В університеті слід налагодити тісне спілкування із цивільними вузами, науковий потенціал яких в Києві досить значний. Так само не використовуються можливості посольств інших країн, які знаходяться в Києві. Лекції та конференції послів та представників посольств, військових аташе щодо політики та воєнної доктрини держав є типовою практикою для ВВНЗ інших країн.

Висновки

Військові України досягли чи не найбільших успіхів щодо співпраці із багатьма країнами та організаціями, які відповідають за безпеку у світі. На сьогодні вони проводять спільні навчання та впроваджують єдині

стандарты, приймають участь у миротворчих операціях. Тісні зв'язки налагоджені і у галузі вищої військової освіти.

Подальші кроки України по удосконаленню системи вищої військової освіти мають враховувати сучасні світові тренди у даній галузі. Лише за умов інноваційного розвитку, сміливого впровадження нових підходів із адекватною оцінкою отриманих результатів буде реалізована модель вищої військової освіти, приведена у одному з оборонних бюлетнів (рис. 1).

Головне у чому має сьогодні необхідність українська система вищої військової освіти, це у загальній демократизації процесу навчання, у зміні відносин у ланках командування вузу — викладач — слухач, у елементарній оцінці реформ з точки зору їх доцільності. Адже військова освіта у нашому, ще досить небезпечному світі залишається необхідною.

“Світова історія доводить, що істота війни та її цілі лишаються майже незмінними, бо залежить це від незмінної природи людини та її психіки... Страхіття війни та її руйнуючі наслідки для переможеної країни не спинили раніше воен і мабуть не унеможливають їх нині...”, — писав один із засновників українського військового шкільництва в армії УНР М. Капустянський¹. Ці слова залишаються актуальними і сьогодні.

В статье рассмотрены требования и современное положение в системе высшего военного образования. Проведен сравнительный анализ системы высшего военного образования Украины и развитых государств, включая базовые подходы к обучению. Автор дает обзор состояния сотрудничества в области военного образования с другими странами, предлагает пути совершенствования системы высшего военного образования для получения перспективной модели системы.

Ключевые слова: военное образование, тренд военного образования, реформирование, стандарты НАТО.

The modern position and demands in the system of higher military education are considered in the article. Comparative analysis of the higher military education system in Ukraine and in developed countries including the basic approaches to education is carried out. The author gives a review of the state of cooperation in the sphere of military education system with other countries, proposes the ways of improvement of the military education system to get its perspective model.

Key words: military education, trend of military education, reforming, NATO standards.

¹ Цитується з конспекту лекцій Капустянський М. Військове знання. Загальний курс військового вишколу, Париж, 1931. — с. 7. Збережена стилістика та граматики оригіналу.